Acad. MIHAIL DOLGAN

Institutul de Filologie
(Chişinău)

FENOMENUL ARTISTIC ION DRUŢĂ ÎN VIZIUNEA COORDONATORULUI

Unică prin concepţie şi arhitectonică, prin diversitatea de grile aplicate şi prin ponderea estetică a investigaţiilor, dar şi prin caracterul lor voit internaţional şi internaţionalizat, ampla exegeză colectivă *Fenomenul artistic Ion Druţă*, realizată în viziunea academicianului Mihail Dolgan şi apărută în colecţia „Academica" (IV), reprezintă o temerară sinteză valorizantă a întregii opere druţiene în ceea ce are ea fundamental – a scriitorului moldovean cu cea mai mare popularitate, a „clasicului în viaţă", cum l-a caracterizat norocos Mihail Gorbaciov, părintele „perestroicii" şi al „transparenţei".

Calificativul „clasic în viaţă" presupune neapărat prezenţa unui talent nativ de excepţie şi a unor adevărate capodopere, cum ar fi, în viziunea cercetătorilor lui Druţă, *Povara bunătăţii noastre*, *Biserica albă*, *Clopotniţa*, *Casa mare*, *Frumos şi sfânt*, *Păsările tinereţii noastre*, *Doina*, *Sania*, *Ultima lună de toamnă*, *Toiagul păstoriei*, *Samariteanca*, *Povestea furnicii*… Anume valorile umane şi estetice excepţionale l-au făcut pe Ion Druţă să devină un fenomen artistic profund original nu numai în plan naţional, ci şi în plan internaţional. Fenomen artistic în sensul de valoare estetică esenţializată şi ontologizată la maximum, de etalon poetico-existenţial al fiinţei umane din spaţiul mioritic, cu starea dorului şi a rugăciunii în suflet. Fenomen artistic cu sensul de mod specific de a fi al moldoveanului / românului cu o concepţie particulară asupra lumii, cu o sensibilitate poetică înnăscută şi cu un spirit autohton ce focalizează particularităţile definitorii ale creativităţii naţionale. Fenomen artistic cu sensul de model de poeticitate, capabilă să exprime straturile abisale ale fiinţei noastre în timp, spaţiu şi istorie, poeticitate ce provoacă uimire şi farmec estetic prin descoperirea de noi faţete şi semnificaţii ale cosmosului omenesc, cu parametrii lui constituenţi: spiritual, etic, ontologic, religios, filozofic, metafizic. În sfârşit, fenomen artistic cu sensul de simbioză dialectică a actualului cu general-umanul, a naţionalului cu internaţionalul, a autohtonului cu alolingvul în actul de creaţie, precum şi a lirismului cu dramatismul, a epicului cu baladescul.

Prin cele mai perfecte nuvele, romane şi drame poetice, Ion Druţă a reuşit să dezvăluie lumii întregi adevărata „faţă" a sufletului neamului dintre Nistru şi Prut, frumuseţea lui poetică şi înţelepciunea-i nepieritoare, credinţa neclintită în adevăr, în datini şi în cele sfinte, verticalitatea şi demnitatea, dar şi dramele nesfârşite şi puterea lui de rezistenţă, dar şi răzvrătirile lui întru căutarea şi stabilirea propriei identităţi. Aceasta în ciuda faptului (sau, poate, tocmai datorită acestui fapt!) că scriitorul nostru s-a aflat, chiar dintru început, într-o neîntreruptă opoziţie / „încleştare" / confruntare cu Puterea, cu vechiul regim totalitar, cu dogmele „realismului socialist" şi cu temele „interzise" de cenzură, cu mulţimea de dificultăţi prin care a trebuit să treacă poporul, dar şi cu critica obtuză, conservatoare, de esenţă sociologist-vulgară, inclusiv cu confraţii de condei invidioşi şi rău intenţionaţi, şi – nu în ultimul rând – cu scrisul iresponsabil şi mediocru al epocii.

Ca şi Eminescu, Ion Druţă a preferat să fie „urât" de către contemporani, decât să nu spună adevărul întreg verde în ochi. Într-o scrisoare inedită către Veronica Micle, clasicul nostru se destăinuia cu amărăciune: „… sunt peste voia mea grăitor de adevăr" în faţa

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

oricui, de aceea sunt unul din oamenii cei mai bine urâţi din România. N-a spus-o aşa, dar ar fi putut s-o spună cu destul temei şi autorul *Poverii*…

Profesorul german de la Universitatea din Heidelberg Klaus Heitmann, unul dintre primii cercetători din străinătate ai operei druţiene, era îndreptăţit să afirme – încă în 1965! – că primul roman al lui Druţă *Frunze de dor*, „cea mai bună operă din toată literatura moldovenească", vine făţiş în răspăr cu metoda obligatorie – pe atunci – a realismului socialist. „În zadar am încerca să căutăm în această lume arhaică urme ale realismului socialist", conchidea cunoscutul savant (vezi studiul de răsunet *Limba şi literatura română în Basarabia şi Transnistria*. *Aşa-numita limba şi literatura moldovenească*. – Unele fragmente sunt reţinute şi în lucrarea de faţă). Mai mult chiar, romanul de început al lui Ion Druţă, fiind considerat „punctul de vârf al inspiraţiei lirice", e recomandat pentru a fi tradus în limbile de circulaţie ale lumii în scopul de a ocupa un loc meritoriu în ierarhia literară internaţională. Au fost şi sunt nişte diagnosticări critice cât se poate de exacte şi judicioase. Căci, mai târziu, lucrurile s-au desfăşurat anume în această direcţie. Spre binele scriitorului moldovean!

Cu trecerea anilor, cu sporirea zestrei artistice a lui I. Druţă, „contextul" european s-a extins, s-a adâncit, a căpătat contururi multiple şi pronunţate. Cercetătorii străini, în majoritatea lor, văd în Ion Druţă *un mare poet dramatic în proză*, care posedă o accentuată viziune lirică asupra lumii, vehiculează un limbaj metaforic inedit şi are o turnură a frazei în conformitate cu legile poeziei. Într-adevăr, Ion Druţă este un neîntrecut poet – şi la propriu, şi la figurat, poate cel mai mare poet după Eminescu. Poet prin simţire şi cugetare, prin viziune folclorică asupra lumii şi modul specific de interpretare artistică a realităţii, poet prin atitudini şi efuziuni lirice, prin arta sugestiei metaforico-simbolice şi magia cuvântului frumos, poet prin stihia lingvistică a vorbirii populare gnomice şi printr-o excepţională ritmicitate şi muzicalitate a frazei. De exemplu, critica şi publicistica franceză numai în baza unei singure lucrări (e vorba de piesa *Frumos şi sfânt – La chose sacrée*, montată la Paris în 1981), îl defineşte pe scriitorul moldovean drept un autentic „poet dramatic", al cărui nume poate fi situat în vecinătatea cuvântului „geniu". Spectacolul a devenit un eveniment remarcabil, ieşit din comun: în marile ziare pariziene „Le Monde", „Le Figaro", „L'umanité" au apărut adnotări şi recenzii elogioase semnate de Antoine Vitez, Ewa Lewinson, Pierre Marcabru, Michel Cournot ş.a. Ion Druţă e considerat de către toţi o celebritate, un dramaturg care este cel mai „jucat" în Rusia. Citǎm un pasaj din Antoine Vitez:

„E pentru prima dată când Druţă e jucat la noi, deşi el a ajuns celebru la sine în ţară, în toată Uniunea Sovietică, precum şi în multe alte ţări. În genere, noi ştim prea puţin despre moldoveni şi nu ne prea dăm seama că idiomul lor e înfrăţit cu al nostru; ei vorbesc „latina" ca şi noi, iar patria lor e unul din teritoriile de limbă română. Să-l primim deci binevoitor pe Ion Druţă, a cărui aproape întreaga operă mărturiseşte în favoarea pământului natal, precum şi a Marii Istorii, care l-a traversat de nenumărate ori cu tulburările ei."

La spectacol a asistat şi Ion Druţă. Cunoscutul teoretician şi istoric literar din România Adrian Marino, scriind mai târziu eseul *Ion Druţă la Paris*, a ţinut să menţioneze:

„Aveam în faţa mea un talent nativ, foarte apropiat de izvoarele inspiraţiei sale: Moldova, pământul natal, etica tradiţională ţărănească, o anume religiozitate cosmică. Răspundea în fraze simple, gândite, care exprimau convingeri profunde, într-o limbă moale nemaiauzită din copilărie. Nimic artificial, nimic simulat, nimic crispat. O astfel de sinceritate cucereşte, iar sala devenise tot mai caldă, mai receptivă. Compasiunile autorului, ideile sale, programul său literar, social şi moral erau – adesea – în antipodul aşteptărilor „pariziene"… Ni se comunica totuşi o experienţă umană esenţială, faţă de care toate „estetismele" şi „formalismele" pălesc". („Pălesc", am adăuga noi, şi unele avangardisme „postmoderniste", fie spus în paranteze.)

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

Desprindem din acest eseu ideea-surpriză pe care I. Druță o mărturiseşte pentru prima dată: finalul piesei *Frumos şi sfânt* – moartea ciobănaşului, găsit după două săptămâni înconjurat de oi, i-a fost povestit de scriitorul român D. R. Popescu ca un fapt autentic. Importantă şi actuală este şi concluzia esteticianului (formulată încă în 1981!): „Ion Druță mi-a lăsat nostalgia scriitorului de mare caracter, fără nici un viciu al „vieții literare". Deci el există, el trebuie să existe în întreg spațiul limbii române" (eseul face parte din lucrare).

Până şi în Japonia au fost traduse cele mai populare povestiri pentru copii ale lui I. Druță. Până şi la Honolulu din îndepărtatele insule Hawaii (SUA) a văzut lumina tiparului o carte întreagă de circa 300 de pagini intitulată *Toamnă moldovenească* (în engleză: *Moldavian autumn*, 2001), incluzând piesa *Casa mare* şi cele mai reprezentative nuvele şi povestiri ale scriitorului nostru. Iar cunoscuta revistă americană „Icarus" (New York) din 1995 publică, printre cei 15 scriitori-exponenți de vază ai fostelor republici unionale, şi pe Ion Druță cu minunata-i nuvelă *Samariteanca* (tradusă din rusă de Sonia Melnicov), cu o fotografie, cu un succint portret de creație şi cu informația prețioasă cum că piesa druțiană *Casa mare* a fost jucată în peste 100 de teatre ale lumii!

Într-un studiu substanțial, consacrat lui Ion Druță – *Istorie şi identitate în romanele lui Ion Druță* (în original: „History and identity in the novals of Ion Druță"), doctorul în istorie din Statele Unite ale Americii Keith Hitchins, care s-a aplecat adeseori asupra culturii şi literaturii din România şi Basarabia, se arată a fi „fascinat" de „superba vocație artistică" a prozatorului moldovean în evocarea faptelor istorice şi a efectelor acestora asupra „minților individuale şi a conştiinței colective". Apreciind înalt tipul de roman istoric creat de I. Druță, savantul conchide judicios: „Pentru I. Druță, țăranii sunt adevărați creatori ai istoriei, deoarece ei poartă poverile societății şi mențin unitatea comunității de-a lungul veacurilor prin păstrarea credinței şi a valorilor, precum şi prin transmiterea acestora generațiilor viitoare. Nu există o afirmare mai frapantă a credinței sale în misiunea țăranului decât contrastul izbitor ilustrat în *Biserica albă* dintre Ecaterina Mare a Rusiei, împreună cu cei de la curtea sa, şi țăranca Ecaterina «cea mică», cu sătenii şi vecinii ei" (studiul figurează în cartea de față).

Cele peste 3100 de surse artistice şi critice privind creația polifonică a scriitorului, înglobate în cuprinzătoarea biobibliografie *Academicianul Ion Druță*: *prozatorul*, *dramaturgul*, *eseistul* (întocmit de un grup de lucrători de la biblioteca academică „Andrei Lupan"), vorbesc de la sine şi cu probe de netăgăduit de popularitatea enormă a lui Ion Druță la noi şi în lume.

Chiar numai faptele arătate mai sus, la care se adaugă cele opt volume a întregii creații în curs de apariție, îl îndreptățesc pe autorul *Poverii bunătății noastre* să beneficieze de **Anul Druță** la cei 80 de ani împliniți.

Dintre toți dramaturgii contemporani *doar* unul Ion Druță din Moldova a avut norocul să intre dimpreună cu piesa sa *Apostolul Pavel* în cel mai sfânt şi cel mai pătimit lăcaş al moscoviților – în Soborul Bisericesc al Mântuitorului Iisus Hristos (anume aici în august 2004 a fost montată sus-numita piesă).

În genere, distinşi critici şi istorici literari din Rusia, prin cărți aparte, prin studii şi articole solide, prin recenzii şi interviuri au trudit nespus de mult pentru netezirea drumului spre glorie al lui Ion Druță, pentru descifrarea fenomenului lui artistic ieşit din comun, pentru configurarea unei imagini fosforescente a scriitorului nostru. Îi avem în vedere, în primul rând, pe Valentin Oskoțki (reținut în monografie), Vladimir Gusev (la fel), Igor Dedkov (la fel), Nina Velehova (la fel), Natalia Krâmova, V. Maximova, precum şi pe actorii celebri Igor Ilinski, Liubov Dobrjanskaia, Evghenii Lebedev, Rufina Nifontova, Alexandr Zbruiev, Vladimir Samoilov ş.a.

Iar în Țările Baltice – în Letonia, Lituania şi Estonia, Ion Druță este ca şi cum acasă la el: este aproape integral tradus, despre el se scrie ca şi despre scriitorii băştinaşi, piesele

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

lui, în majoritatea lor, au fost montate aici într-o perioadă când Moldova le trata cu refuz. Nu întâmplător, cele zece volume ale Enciclopediei Moderne de Literatură din ţările est-slave, baltice şi euroasiatice îi rezervă lui Druţă un spaţiu de tocmai 7 pagini (în vol. 6, 1982)!

Prezenţa lui Ion Druţă în prim-planul realităţilor literare ruseşti (desigur, aici şi-a spus cuvântul şi editarea masivă a operei lui în traducere şi în original) a făcut pe autorii unei importante Enciclopedii Britanice din 1982 (apărute la Londra în limba rusă: *Новейшая энциклопедия русских и советских писателей*) să-l introducă pe moldoveanul Ion Druţă printre „scriitorii ruşi".

O imagine despre Druţă şi mai adecvată, mai încadrată în matricea stilistică a neamului, o prezintă critica şi istoria literară din România. Mai cu seamă de când a devenit Membru de Onoare al Academiei Române (în 1990), popularitatea lui Ion Druţă a început să crească aici tot mai mult şi mai mult. E drept, şi până la această data dramele lui (nu însă şi romanele!) erau bine cunoscute în teatrele din principalele oraşe ale Ţării (Iaşi, Cluj-Napoca, Timişoara, Craiova, Bacău etc.), unde au fost deseori montate şi despre care s-au scris în presa de specialitate zeci de cronici teatrale. Dar acum creaţia lui I. Druţă, îndeosebi romanele *Povara bunătăţii noastre* şi *Biserica albă* sunt frecvent incluse şi comentate în majoritatea manualelor şcolare, în diverse monografii solide despre evoluţia romanului românesc contemporan, în dicţionarele esenţiale, precum şi în cele mai remarcabile istorii literare ale literaturii române de la începuturile ei şi până în prezent. Câteva concretizări: Anton Cosma. *Romanul românesc contemporan* în 2 volume; Ion Rotaru. *O istorie a literaturii române* în 7 volume; Dumitru Micu. *Scurtă istorie a literaturii române* în 4 volume; Marian Popa. *Istoria literaturii române de azi pe mâine* în 2 volume; Catinca Agache. *Literatura română în ţările vecine*; *Dicţionarul Esenţial al Scriitorilor Români* (coordonatori: Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu); *Dicţionarul General al Literaturii Române* în 6 volume (coordonator: Eugen Simion) ş.a.

Hermeneutica druţiană datorează mult – în dezvăluirea operei ca fenomen estetic şi în elucidarea unor probleme mai încâlcite – unor specialişti valoroşi din România ca: Valeriu Cristea, Ion Rotaru, Theodor Codreanu, Anton Cosma, Marian Barbu, Ştefan Oprea, Ion Simuţ, Mircea Ghiţulescu, Petru Sălcudeanu ş.a. Reţinem o judecată de valoare formulată de cunoscutul critic şi istoric literar Ion Rotaru:

„Ion Druţă este un scriitor din spiţa clasicilor români Creangă, Sadoveanu, Coşbuc, Caragiale, în chip anume un scriitor „popular", în accepţia largă, povestitor înnăscut şi un mare „savant" cunoscător al limbii române, de la izvoarele ei cele mai pure. Printre contemporanii de generaţie el poate sta alături de Marin Preda, Eugen Barbu, Fănuş Neagu sau Nicolae Velea, cu specificarea că între moldovenii de azi el este cel mai mare".

Mai spicuim şi din alţi exegeţi: Druţă „reprezintă miracolul din proza românească a Basarabiei postbelice, comparabil cu ceea ce Constantin Stere a însemnat pentru perioada interbelică"; este „un monument al literaturii române din Basarabia, un adevărat fenomen, nemaiîntâlnit în celălalte spaţii" (Catinca Agache); „opera lui Druţă impune un scriitor inconfundabil, unul dintre cei mai mari pe care i-a dat românitatea în a doua jumătate a secolului XX" (Ilie Rad).

Tot critica română a adus lumină şi asupra aşa-zisului „sămănătorism" al prozei lui Ion Druţă. Istoricul literar Zigu Ornea, în studiul *Simboluri ale dăinuirii de neam*, vorbind de viabilitatea romanului lirico-simbolic ca o formulă narativă specifică pentru a doua jumătate a sec. XX, remarcă: „Important, la urma urmei, nu e tipul naraţiunii, ci valoarea ei estetică în sine. *Vetustul sămănătorism*, *cu lirismul său idilizant*, *n-are nimic comun cu proza*, *puternică şi viguroasă*, *a dlui Ion Druţă*". Iar criticul Valeriu Cristea opinează, mai nuanţat, că proza lui Ion Druţă a depăşit ideologia sămănătorismului şi că „prin acest mare exponent", sămănătorismul a făcut trecerea „de la minor la major, de la lipsa de valoare

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

sau de la valoarea modestă la valoarea de nivel naţional şi european" (*Judecăţi de valoare despre Ion Druţă* // „Literatorul", nr. 5, 1995).

Recent, Eugen Simion, o somitate în domeniul filologiei, luând în dezbatere într-o accepţie mai largă problema tradiţionalismului şi modernismului în poezie, face următoarele delimitări şi disocieri de rigoare: „Tradiţionalismul şi modernismul sunt concepte *ideologice*, nu *estetice*, şi că, în multe cazuri, ele se amestecă în poezie […], se face o confuzie de criterii în critica literară. Poezia nu este bună sau rea pentru că elogiază satul tradiţionalist sau oraşul civilizat, poezia este bună sau rea în funcţie de substanţa ei lirică interioară şi de capacitatea ei de expresie …" („Literatura şi Arta" din 10 iulie 2008). Acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul prozei sau dramaturgiei.

În Moldova, judecând doar după biobibliografia în curs de apariţie (*Academicianul Ion Druţă*: *prozatorul*, *dramaturgul*, *eseistul*), s-a scris enorm de mult, cel mai mult decât oriunde şi cel mai mult decât despre oricine: s-a scris de bine şi de foarte bine (de cele mai multe ori), s-a scris (şi se mai scrie) însă şi de rău şi de foarte rău, discutându-se în contradictoriu şi atrăgându-l pe autor în polemici maliţioase sau chiar ponegritoare. În sus-numita *Biobibliografie* am specificat o rubrică aparte pe care am intitulat-o *Autori care l-au comentat pe Druţă într-o lumină defavorabilă*. Compartimentul a însumat vreo 100 de bucăţi *negative* în raport cu cele peste… 3000 de înregistrări de momente *pozitive!*

Cei mai docţi interpreţi ai operei druţiene au fost şi sunt criticii şi istorii literari autohtoni V. Coroban, Gh. Mazilu, H. Corbu, M. Cimpoi, E. Botezatu, N. Bileţchi, I. Ciocanu ş.a., multe dintre studiile lor mai realizate fiind antologate în această monografie.

E drept, tot un reprezentant al Academiei, dr. în filozofie Dumitru Tăbăcaru, a semnat în gazeta „Moldova socialistă" cel mai denigrator material şi cu cele mai grave învinuiri ideologice la adresa lui Ion Druţă: *O ciutură de băutură amară* (din 12 martie 1970, vizând romanul-capodoperă *Povara bunătăţii noastre*). În timp ce mai târziu criticul român Valeriu Cristea va scrie un frumos articol intitulat *Un sat mai puternic decât istoria*: *Ciutura*, Tăbăcaru, îndemnat de forurile superioare comuniste, loveşte direct în Druţă cu aceeaşi metaforă a acestuia, dar întoarsă pe dos, umplând-o cu un sens peiorativ: „ciutura" nu mai reprezintă o „găleată sau un vas făcut dintr-un trunchi scobit, care serveşte la scos apă de izvor din fântână", aşa cum arată *Dicţionarul Explicativ al Limbii Române*, ci un vas oarecare „bun" doar pentru a turna cuiva „o băutură amară", adică ce are gustul fierii, pelinului, chininei – o băutură murdară, care nu potoleşte setea, ci produce repulsie, greaţă. Şi recenzia de pomină, dar şi istoria apariţiei acestei recenzii, mărturisită de prozatorul M. Gh. Cibotaru (lucru absolut necunoscut) şi-au găsit loc în cuprinsul cărţii.

Paradoxal lucru, dar în acelaşi an, 1970, acelaşi roman *Povara bunătăţii noastre*, de astă dată fiind susţinut la Premiul de Stat al U.R.S.S. de către Ion Ciocanu într-o recenzie laudativă, publicată în gazeta Universităţii de Stat din Moldova, s-a transformat într-un adevărat „bumerang": i-a traumat criticului destinul de profesor universitar de mai departe – a fost îndepărtat din învăţământ pentru totdeauna (materialele respective pot fi citite în prezenta lucrare).

Şi în acest început de mileniu Ion Druţă nu este lăsat în pace, este subminat şi nu arareori atacat cu sau fără motiv – şi de către „veterani", dar şi de către unii negatori postmodernişti (mai ales!).

Acceptate unanim sau puse la îndoială de către unii, cărţile lui Druţă (de nuvele şi romane, de drame şi eseuri) îşi au faţa lor aureolată, îşi au adevărul şi înţelepciunea lor artistică, îşi au neliniştile palpitante şi zvâcnetul de mercur viu al unei conştiinţe artistice superioare, mereu dornică de confruntări în dezmormântarea adevărului şi frumosului, mereu însetată de depăşire şi perfecţionare. Ele, cărţile maestrului, ne ajută să ne descoperim propriile aurării ale sufletului şi spiritului de moldovean cu toate rădăcinile autohtone

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

sănătoase şi în continuă lucrătură. Încă un lucru se mai cuvine adăugat: ele ne-au scos şi ne scot în lume, cum se zice…

E locul să accentuăm în mod deosebit caracterul inovator al monografiei. Metodele tradiționale de cercetare de multe ori se dovedesc a fi ineficiente sau chiar incapabile să investigheze opera druțiană în adâncime, cu multiplele ei conotații conştiente şi „inconştiente". În aceste cazuri însă rezultate de mare eficiență hermeneutică ne făgăduiesc modernele / postmodernele metode de studiere a textului artistic, cum este teoria psihocritică a „mitului personal" după francezul Charles Mauron (exegeza *Des métaphores obsedant au mythe personnel*), teoria poeticului şi a poeticității după criticul structuralist francez Mikel Dufrenne (exegeza *Poeticul*), teoria „operei deschise" după cunoscutul semiotician italian Umberto Eco (exegeza *Opera aperta*), în lumina căreia scrierile lui Druță se pretează la infinite şi inepuizabile interpretări, precum şi intertextualitatea, semiotica ş.a. Unele studii ale subsemnatului, ale Tamarei Cristei, Anatol Moraru, Ana Ghilaş ş.a. demonstrează că aceste metode, aplicate fiind cu abilitate la analiza dominantelor imagistice şi stilistice, ne permit să pătrundem mai profesionist în structurile adânci ale lirismului druțian.

Imaginea ce se desprinde din multele şi variatele studii, articole, materiale critice aparținând cercetătorilor literari moldoveni, români, ruşi, germani, francezi, americani, izraelieni etc. este una dintre cele mai favorabile, de înaltă prețuire, admirație şi venerație a celui mai valoros scriitor național al Basarabiei din a doua jumătate a sec. XX, adevărat scriitor al poporului care e legat cu trup şi suflet de oamenii şi natura meleagului, de istoria şi tradițiile lor de secole, de creația folclorică şi de graiul lor poetic, de filozofia şi înțelepciunea lor, de întreaga lor spiritualitate muiată în cântece de „frunză verde", în mitologie şi dor mioritic, în sacru şi biblic.

* * *

Scriitor al poporului din Republica Moldova, academician a două academii naționale, doctor honoris causa al Universității de Stat din Moldova, preşedinte de Onoare al Uniunii Scriitorilor din Moldova, Laureat al Premiului de Stat (proaspăt), Cavaler al Ordinului Republicii, la activ cu opt volume de scrieri alese în curs de apariție, cel mai îndrăgit scriitor al cititorilor de la noi, Ion Druță-octogenarul, vine în **Anul Druță** încărcat ca o adevărată albină muncitoare, având în toate genurile şi speciile cultivate adevărate capodopere. Anume aceste capodopere druțiene şi se află în centrul investigațiilor multiaspectuale ale oamenilor de ştiință din republică şi din alte țări. În linii esențiale şi generale, *Fenomenul artistic Ion Druță* nu repetă anterioara lucrare în două volume *Opera lui Ion Druță*: *univers artistic*, *spiritual*, *filozofic* din 2004 (întocmită şi coordonată tot de subsemnat), deşi unele dintre cele mai substanțiale materiale vor fi preluate şi de aici, într-o variantă prescurtată. În principiu, prezenta monografie se constituie din studii şi articole noi, profund originale, „extrase" dintr-o arie geografică cu mult mai extinsă, mai variată, mai esențializată, exegeze care examinează creația druțiană atât în cheie tradițională, cât şi pe calea unor metode de cercetare moderne sau chiar postmoderne (lucrarea cuprinde peste o sută de materiale mai mari sau mai mici, semnate de autori din peste zece țări). Principiul călăuzitor în selectarea / comandarea studiilor a fost, pe de o parte, cel al calității, al valorii intrinseci, al contribuției personale palpabile, iar pe de altă parte, cel al deschiderii profesioniste a exegeților față de modelul artistico-poetic al lui Druță, accentul principal căzând pe studiile *favorabile* scriitorului, lăsând la o parte polemicile sterile şi intervențiile critice pripite, mânioase, nedrepte până la urmă. Ceea ce nu înseamnă că cititorul nu va putea descoperi în monografie şi unele materiale accentuat critice, cu sugestii şi obiecții, cu puncte de vedere aparte sau chiar distonante, care nu prea „cadrează" cu orientarea-pivot a lucrării, precum şi cu polemici propriu-zise, cum ar fi, de exemplu, polemica ruşilor Iurii Zubkov şi Boris Lvov în jurul spectacolului *Casa*

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

mare montat la Moscova. Toate acestea vor spori interesul pentru lectură şi vor scoate în vileag diferite niveluri de mentalitate interpretativă.

Indiscutabil, exegeza colectivă *Fenomenul artistic Ion Druţă* nu este o simplă înmănunchere de studii şi articole critice orânduite mai mult la voia hazardului, ci o construcţie hermeneutică îndelung cumpănită şi bine închegată din punct de vedere teoretico-estetic şi literar-artistic. Majoritatea studiilor analitice, prin arhitectonizarea lor fericit geometrizată în baza unor criterii aplicate, se „strălumineză" unul pe altul, se dezvoltă unul pe altul, se adâncesc (uneori polemizând în surdină), se completează reciproc. Sunt dezbătute aici mai multe aspecte cu totul originale, sunt formulate şi unele judecăţi de valoare particulare, sunt lansate aserţiuni şi opinii discutabile, sunt atrase idei care se întretaie, se ciocnesc, se reiterează dialectic. Dar toate investigaţiile propriu-zise sunt scrise „cu faţa spre Druţă", dacă se poate spune aşa, din perspectiva înţelegerii şi respectării poeticii şi poziţiilor sale scriitoriceşti…

În cele ce urmează vom dezvălui succint cuprinsul *propriu-zis* al lucrării colective de faţă.

E în firea lucrurilor ca ea, lucrarea, să se înceapă cu un cuvânt de „blagoslovire" la adresa scriitorului-octogenar şi a temerarei lucrări consacrate operei sale din partea aceluia care a inaugurat şi „curează" colecţia „Academica" – Preşedintele Academiei de Ştiinţe a Moldovei Gheorghe Duca: *Academicianul Ion Druţă – scriitor care ne reprezintă neamul*. Eseul lui Mihail Dolgan *Cuvântul şi duhul trăiesc prin credinţă* urmăreşte să-l încadreze pe scriitor în contextul timpului şi al literaturii contemporane, scoţând în prim-plan câţiva dintre parametrii spirituali şi creativi definitorii ai artistului Ion Druţă. Amplul şi detaliatul *Curriculum Vitae*, întocmit de academicienii Mihail Cimpoi şi Mihai Dolgan, fixează cu exactitate date şi manifestări din viaţa şi activitatea prodigioasă literar-artistică, cultural-spirituală şi social-politică a omagiatului, o comentează critic şi o însoţeşte cu atitudini apreciative, acolo unde e cazul. Într-o manieră specifică, atrăgătoare, Vlad Ciubucciu ne invită, apoi, să facem cunoştinţă cu rămurosul arbore genealogic al lui Ion Druţă.

Cele trei portrete literare de sinteză, scrise în cheie enciclopedică de Mihai Cimpoi, Ion Rotaru (din România) şi Michael Bruchis (din Israel), îl înfăţişează pe Ion Druţă în trei ipostaze caracteristice: din perspectivă pur estetică (cu unele reproşuri artistice ce i se pot face), din perspectiva încadrării operei lui în timp, spaţiu şi istorie şi din perspectiva contextului social-politic al epocii (cu toate învinuirile ideologice ce i s-au adus şi cu toate obstacolele pe care a trebuit să le înfrunte). Prin articolul *Scriitorul Ion Druţă în mediul academic al oamenilor de ştiinţă*, acad. Haralambie Corbu a scos în vileag un aspect din activitatea lui Druţă despre care nu s-a vorbit la noi până în prezent: realizările concrete ale scriitorului în sfera ştiinţei şi culturii, în sfera valorificării unor scriitori-înaintaşi nedreptăţiţi.

Bogăţia şi varietatea de studii şi articole colective au determinat aspectul policrom-complex al monografiei *Fenomenul artistic Ion Druţă*, cu o organică orchestraţie a „părţilor" în întreg şi a „întregului" cuprins în părţi. Lucrarea se constituie din 7 mari compartimente centrate în jurul unui nucleu teoretico-estetic de asamblare sau în jurul altor criterii de structurare, care ca şi cum se „dictează" şi se „organizează" din interior, dintr-o foarte desfăşurată „Addendă" şi dintr-o „Anexă" consistentă.

Enumerăm compartimentele de bază ale exegezei, axate pe multiple probleme de primă importanţă: *Talentul înnăscut în faţa neamului şi a istoriei*; *Poeticitatea ca viziune şi stil individual*; *Naţional şi general-uman în opera lui Ion Druţă*. *Personaje*, *imagini arhetipale*, *mitologie*; *Sacru şi profan în creaţia lui Ion Druţă*. *Metode de investigare tradiţională şi modernă a textului artistic*; *Teatralitate şi viziuni cinematografice în opera lui Ion Druţă*; *Ion Druţă în contextul literar european* şi *Eseuri*, *atitudini*, *evocări*. Fiecare compartiment înglobează câte 8-10 autori, aranjaţi, intenţionat, într-o ordine anume, ordine

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

care să cuprindă delaolaltă savanţi autohtoni, din România, din Federaţia Rusă, din alte ţări mai apropiate sau mai îndepărtate.

Astfel, primul compartiment întruneşte studii semnate de moldovenii H. Corbu, Gh. Mazilu şi R. Corcodel, de românii V. Cristea, Th. Codreanu şi C. Agache, de ruşii Vl. Gusev şi V. Oskoţki, de americanul Keith Hitchins. Toţi însă investighează, în linii mari, una şi aceeaşi problemă: cum istoria zbuciumată a moldovenilor se transformă în artă veritabilă sub pana unui talent înnăscut, care este raportul dintre document şi ficţiune în romanul istoric, ce este „memorie arheală" şi cum se încadrează Druţă în matricea stilistică românească, rolul ţăranului şi al pământului în constituirea neamului mioritic, valorile etice primordiale, conştiinţa dezvoltată a demnităţii, dreptăţii şi a credinţei, fenomenul artistic Druţă ca expresie a unei epoci zguduite de mari cutremure social-politice, satul ca simbol al dăinuirii şi al rezistenţei, explicarea polemică a cauzelor obiective şi subiective privind concepţia scriitorului asupra istoriei şi culturii noastre, asupra limbii şi creaţiei populare ş.a.

La una din întrebările cele mai uşoare, dar, în acelaşi timp, şi cele mai „grele" în contextul realităţilor specifice din republica noastră: care este denumirea corectă a limbii pe care o vorbesc moldovenii, Ion Druţă a răspuns simplu şi exact ca bună ziua: „Fireşte, limba română… ". Au urmat imediat mai multe explicaţii, nuanţări, specificări, sfaturi, chiar îndemnuri (vezi: *Răscrucea celor proşti*). Unele dintre acestea convin, altele pot să nu convină… Un lucru însă e clar: Ion Druţă care a fondat şi a condus la Riga prima gazetă cu grafie latină „Glasul", Ion Druţă care e considerat de înşişi specialiştii din România că este „un mare „savant" cunoscător al limbii române, „de la izvoarele ei cele mai pure" (Ion Rotaru, Valeriu Cristea), Ion Druţă care şi-a împletit odată pentru totdeauna propriul destin – omenesc şi artistic – cu destinul dramatic al baladei *Mioriţa* – „evanghelie a neamului" (comentând-o cum n-a mai făcut nimeni altul şi concretizând-o apoi în „Lumânarea recunoştinţei"), cu destinul *Bibliei* româneşti de la 1688 şi al *Cazaniei* lui Varlaam, cu destinul marilor noştri clasici Neculce, Cantemir, Eminescu, Creangă, Sadoveanu, Mateevici, Stere, Ion Druţă care s-a pătruns de geniul lui Lev Tolstoi (lucrarea *Întoarcerea ţărânei în pământ*), dar şi de geniile lui Ştefan cel Mare, Dimitrie Cantemir, Petru cel Mare – un astfel de Ion Druţă nu poate fi calificat cu atâta uşurinţă drept un reprezentat al „moldovenismului" în genere, cu atât mai mult, al „moldovenismului primitiv". Ori nu cunoaştem în adâncime lucrurile – şi atunci, fără să vrem, greşim; ori le cunoaştem, dar le „tăinuim" de noi înşine – şi de alţii – şi atunci greşim conştient de două ori. Graiul moldovenesc este mult prea frumos ca să fie urât de către unii dintre noi până la duşmănire. Creangă şi Eminescu n-ar fi procedat aşa.

Accentuez: *graiul moldovenesc*, nu limba moldovenească. Acel grai strămoşesc despre care acad. Eugen Simion avea să rostească aceste înălţătoare cuvinte-imn: „Graiul basarabean cu moliciunile şi sfătoşeniile lui, cu ritmurile lui tărăgănate şi cu râsu-plânsul din vocabulele lui late ca o stepă şi colorate ca dimineaţa unei coline de vară… are farmecul, are graţia şi are înţelepciunea lui" (Unitatea limbii române, 1994).

În pofida acestui fapt neîndoielnic, unii savanţi – puţini la număr totuşi – mai continuă să confunde ştiinţa cu politica, problemele de filologie cu cele de ideologie, lăsându-se uşor influenţaţi de anumite „etichetări" călătoare neverificate. Regretabil!

În aceeaşi cheie ar putea fi înfăţişate – evident, luând în calcul specificitatea problemelor abordate, – şi esenţa celorlalte şase capitole substanţiale, la realizarea cărora şi-au dat concursul atât specialiştii cu nume V. Coroban, K. Heitman, N. Velehova, A. Cosma, I. Simuţ, E. Botezatu, L. Cemortan, I. Dedkov, E. Ţau, T. Melnic, P. Miron, A.-M. Plămădeală, I. Ungureanu, V. Apostol, G. Vieru, cât şi mai tinerii cercetători T. Roşca, A. Ghilaş, T. Butnaru, V. Fonari, V. Fedorenco, A. Moraru, L. Grosu, S. Grama, I. Bradu, A. Vartic şi alţii.

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

Peste tot însă am urmărit ca materialele scrise în original să fie transpuse în limba română, totodată unificând şi precizând setul de trimiteri ştiinţifice (l-am plasat la finele articolelor).

De regulă, în obiectivul criticilor şi savanţilor s-au aflat – sub cele mai diverse aspecte literare şi ştiinţifice – absolut toate direcţiile de manifestare ale prolificului om de creaţie: nuvelistica, povestirea şi romanul, dramaturgia şi teatrul, scenaristica, literatura pentru copii, propria-i creaţie poetică, critica literară, publicistica, activitatea culturală şi social-politică, legăturile cu şcoala universitară şi preuniversitară, relaţiile cu mediul academic al oamenilor de ştiinţă etc.

Deosebit de bogat şi de multicolor se prezintă capitolul *Ion Druţă în context literar european*, cuprinzând mai multe articole din diferite ţări: Franţa, România, Cehoslovacia, Ucraina, Federaţia Rusă, Statele Unite ale Americii, Ţările Baltice, Israelul (aici şi-a adus contribuţia şi însuşi scriitorul, cu care, mărturisesc, am colaborat de minune). Prezintă un interes ieşit din comun mai ales cutremurătoarea scrisoare către Druţă a prozatorului spaniol Antonio Herrera, care, audiind la radioul rusesc piesa *Păsările tinereţii noastre*, declară cu toată seriozitatea că e gata să se mute cu traiul pentru totdeauna în Moldova, pentru că numai aceasta s-ar potrivi să-i fie patria lui din urmă; apoi articolul lui Nicolae Dabija *Druţă la o nouă apariţie în limba franceză*, din care aflăm „istoria" editării în limba franceză a celor două volume masive traduse de profesorul Jean Radulesco: un volum conţinând romanul *Clopotniţa lui Ştefan cel Mare*, iar altul – o selecţie din nuvele; apoi opiniile elogioase despre Druţă ale marelui poet român Ioan Alexandru; apoi…

Pe aceeaşi linie de mare interes se înscriu şi articolele realizate cu multă artă de publicist din compartimentul *Eseuri*, *atitudini*, *evocări* (le citeşti intrigat şi pentru *ce* se spune în ele, dar şi pentru felul *cum* se spune): *Cu Puşkin împotriva cenzurii* de Ion Ungureanu (din istoria montării tergiversate a unor spectacole druţiene la Moscova), interviul luat de Alexandru Donos lui Ion Ciocanu *Cenzura a afectat întregul proces literar* (cu istorisirea cazului cum a fost înlăturat criticul de la Universitatea de Stat din Moldova din cauza unei recenzii pozitive la romanul *Povara bunătăţii noastre*), *De ce Ivan Bodiul nu l-a biruit pe Ion Druţă* de Andrei Vartic, *De-ale electoratului sau istorii cu Ion Druţă* de Andrei Hropotinschi (despre înfierbântatul an 1989, când Druţă, în calitate de candidat în deputaţi ai poporului din U.R.S.S., a avut mai multe întâlniri bătăioase şi răsunătoare cu satele şi raioanele din nordul Moldovei), *„Macii" lui Onache Cărăbuş* de Ion Bradu (nişte inspirate meditaţii ontologice pornind de la *Povara*… druţiană şi ajungând la alte poveri, proprii).

Compartimentul *Addenda* acoperă cinci mari subcapitole, intitulate după cum urmează: *Ion Druţă vis-à-vis de Putere şi de critica conservatoare*; *Din creaţia poetică propriu-zisă a lui I. Druţă* (cuprinzând patru poeme de puternică rezonanţă existenţială: *Păstori ai cuvintelor frumoase*, *Rugă la sfârşit de veac*, *la sfârşit de mileniu*, *Răscoala unui petic de pământ* şi *Satele mele de baştină*); *Din scrisorile inedite adresate lui Ion Druţă sau Verba volant*, *scripta manent*; *Trei dedicaţii poetice din multele altele* (semnatari: N. Dabija, G. Ciocoi, I. Hadârcă).

Cele trei scrisori (dintre multe altele) adresate de Ion Druţă către mai marii de la Conducere (P. Demicev, M. Zimeanin, Secretarului Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S.) în legătură cu stoparea spectacolelor *Casa mare*, *Sfânta sfintelor* şi *Обременuе*, învederează faptul că scriitorul nostru şi-a creat chiar un *stil special* de comunicare cu instanţele superioare – un stil diplomatic şi tacticos, bazat pe argumente convingătoare, pe judecăţi demonstrative probante – mărturie că mai toate epistolele şi-au atins ţinta urmărită.

Puţini de tot sunt acei care îşi mai amintesc de cuvântarea lui I. Druţă rostită în 1958 la Congresul al II-lea al Scriitorilor din Moldova, intitulată *Scriitorii şi scrisul la Chişinău* (cu unele profesiuni de credinţă şi cu mai multe obiecţii critice la adresa literaturii timpului. – Copia cuvântării ne-a oferit-o autorul).

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)

Aproape nimeni nu ştie despre o scrisoare trimisă la redacţie de I. Druţă în 1975 referitor la *„eşecurile literare” ce i se atribuie*. Lucrarea de faţă publică pentru prima dată această scrisoare. Puţini cunosc astfel de intervenţii publicistice de importanţă ale lui I. Druţă ca: *Hoţul nu poate fi oprit cu metode democratice*, *Dreptate şi nedreptate în Moldova* (un model de articol publicistic evocând pe un cunoscut om politic), *Calea robilor*… Prezenta lucrare pune la dispoziţia cititorului şi aceste materiale.

Surprinzătoare şi mult instructivă este şi corespondenţa lui Ion Druţă cu mari personalităţi din domeniul literaturii şi ştiinţei literare din republică şi din alte ţări. Printre ele figurează astfel de somităţi, ca germanul Klaus Heitman, americanul Keith Hitchins, românul Ion Rotaru, rusul Leonid Zorin, spaniolul Antonio Herrera, ucraineanul Alexandr Sizonenko etc. Din Republica Moldova, am publicat pentru prima dată – prin bunăvoinţa maestrului – scrisori captivante trimise de criticul şi istoricul literar Vasile Coroban (două la număr), de poetul şi eseistul George Meniuc, de poeţii Liviu Damian şi Vasile Leviţchi, de primul învăţător Pavel Harabagiu… (Anterior, au mai fost publicate unele epistole de A. Lupan, Gr. Vieru ş.a.). Şi binele, şi răul, condeierii noştri ţineau să le împărtăşească în primul rând lui Ion Druţă, tot aşa cum, căzând la vreo grea strâmtoare, îi cereau vreun sfat înţelept tot dumnealui, maestrului. Şi neapărat scriitorul stabilit cu traiul la Moscova (din 1969) era mereu rugat să citească manuscrisele altora, „sita lui estetică” însemnând pentru aceştia judecata şi verdictul suprem. Mai putem deduce din lectura scrisorilor adresate lui I. Druţă, că în timpurile vitrege ale regimului totalitar, mulţi dintre oamenii de creaţie din Moldova erau nevoiţi să ducă o viaţă duplex (cu şi fără „mască”): una de suprafaţă, cu rostirea de „adevăruri” clişeizate care să fie pe placul *puterii*, şi alta în „subsol”, cu rostirea de adevăruri crude, de stări de lucruri sufocante, insuportabile.

În sfârşit, *Anexa* va bucura ochii şi sufletul cititorului printr-un mult prea cuprinzător set de fotografii color şi alb-negru ale scriitorului în cele mai diverse şi neaşteptate ipostaze: acasă, la baştină, cu ai săi, la Chişinău, cu scriitorii şi alături de scriitori; la Moscova, cu marii artişti ai scenei; în familie şi cu familia; cu feţele bisericeşti şi cu oamenii de conducere etc. Fotografiile au fost puse la dispoziţie de Nicolae Răileanu, Mihai Potârniche ş.a. Selectarea şi comentarea: Mihail Dolgan.

Indicele de nume (întocmit de Ana Ghilaş), *rezumatul* în limba română, rusă şi engleză (realizat de Mihail Dolgan) şi *discul* cu cele mai îndrăgite lecturi ale autorului şi cu interpretări de text / spectacol ale actorilor preferaţi încheie neobişnuita monografie colectivă internaţională *Fenomenul artistic Ion Druţă*.

„Pentru mine a face literatură sau a face teatru este un fel de a trăi”, îşi formulează scriitorul crezul său artistic în unul dintre multele sale interviuri. Anume în aceasta şi rezidă secretul popularităţii lui Ion Druţă – şi la noi, şi în alte părţi. Pentru că autorul capodoperei *Povara bunătăţii noastre* îşi trăieşte propriile opere artistice ca pe o viaţă aievea, iar viaţa aievea – ca pe o veritabilă operă artistică.

BDD-A26001 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:53 UTC)